GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
TOKAT SEMPOZYUMU
01-03 KASIM 2012 TOKAT
BİLDİRİLER

CİLT I

Yayına Hazırlayanlar
Prof. Dr. Ali AÇIKEL
Yrd. Doç. Dr. Samettin BAŞOL
Yrd. Doç. Dr. Ali Osman SOLMAZ
Öğrt. Gör. Murat HANİLÇE

TOKAT-2012

İngiliz Dışişleri Belgelerine Göre Tokat Kazalarının 1919 Yılında Durumu

*Ali SATAN**

Özet

1919 Temmuz ve Ağustos aylarında Tokat Erbaa, Niksar, Terme, Ünye havalisi hakkında İngiliz görevlilerin bizzat ziyaret ederek hazırlamış oldukları ve İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdikleri bir rapor değerlendirilecektir. İngiliz Arşivi'nden alınan rapora dayanılarak; bu kazaların nüfus yapısı, bölgedeki terör hareketleri, asker, jandarma, tutuklu sayıları, kazalarda bulunan silahlar, yollar hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca Erbaa Rum cemaatinin İngiliz İşgal Komiserliğine göndermiş olduğu bir mektup da bu rapor içinden çıkmıştır. Bu bildiri çerçevesinde açıklanarak değerlendirilecektir.

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti tarafından barışa giden yolun başlangıcı gibi değerlendirilirken İtilaf devletlerince işgal için vesile olarak görülmüştür. Nitekim mütareke metnine yerleştirilen çeşitli maddeler İtilaf askerlerine bu imkanı sağlayacak niteliktedir.

İtilaf devletleri, stratejik bölgelere asker çıkarttılar ancak onun dışında kalan bölgelere de *kontrol subayları* gönderdiler ve bu subayların hazırladığı raporlar düzenli olarak İstanbul İşgal Kuvvetleri Komiserliğine ve oradan da dışişleri bakanlıklarına gönderiliyordu.

İtilaf devletleri, Osmanlı ordusunun mevcudu, silahların durumu, bölgenin nüfus yapısı, özellikle gayri Müslimler, asayiş sorunları gibi belli başlı konuları özenle takip ediyorlardı.

Bu tebliğde ele alınacak olan Samsun'da İngiliz temsilci Yüzbaşı Perring kendinden önce bu görevi yürüten Yzb. Hurst'ün Samsun bölgesinde bir çete tarafından soyulmasından sonra geri çekilmiş ve onun yerine gönderilmişti[1]. Onun Tokat raporu değil ancak bölgeyle ilgili başka raporları Türk tarihçileri tarafından kullanıldığını belirtmemiz gerekir[2].

İngiltere Samsun'a 9 Mart 1919'da bölgedeki Hıristiyanların güvenliğini sağlama bahanesi ile askeri birlik çıkarmasından birkaç gün sonra

* Yrd.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

[1] Cemil Şenalp, *Ulusal Kurtuluş Savaşında İngiliz İşgal Belgelerinde Sivil İşler/Askeri Hükümet Faaliyetleri*, İstanbul Harp Akademileri Basımevi 2009, s.200

[2] Bilal N. Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk, C.I, TTK Ankara 1973, s.72,104,159,229. Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev.Cemal Köprülü, Ankara 1986, s.103, 119, 133. Selahi Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Ankara 1995 (III.Baskı) s.94, 106-107,, 127-128, 131 Mehmet Okur-Murat Küçükuğur, *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele*, Serander Yayınları, Trabzon 2006, s.110-113, 117-118

13 Mart 1919'da Yüzbaşı Perring gelmiştir. Ertesi gün bir grup subayla Kavak, Havza, Merzifon, Amasya ve Hacıköy'ü ziyaret edip gözlemlerini rapor olarak İstanbul'a göndermiştir[3].

Yüzbaşı Perring'in 25 Temmuz 1919'da Samsun'dan İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'ne gönderdiği raporunda ; Terme, Ünye, Niksar, Erbaa ve Amasya'yı ziyaret ettiğini bildiriyordu.[4]

Yüzbaşı Perring, gittiği heryerde tüm memur ve siviller tarafından iyi karşılandığını belirttiği raporunda Türk jandarmasının da yolculuğu boyunca kendisine refakat ettiğini yazmaktadır. İngiliz subay; "Ziyaret ettiğim her bölgede Türkleri silahlanmış olarak gördüm. 15-16 yaşındaki erkek çocuklar bile tüfek taşıyordu ve Hıristiyanların silahları ve mühimmatı ele geçirmesini engellemek için olan en sert emirler ve çağrılar almışlardı" diyor. İngiliz subay 1919 Temmuzu itibariyle Erbaa dışındaki ilçelerde asayişin nispeten daha iyi ve çok az suç bildirilmekte olduğunu, ancak bunun ilçelerde düzen sağlandığı anlamı taşımadığını, her gün cinayetler ve soygunlar yaşandığını belirtmektedir. Yüzbaşı Perring, bölgede, eşkıyaların iletişim ve ulaşımı çok zor hale soktuğunu ve köylülerin mahsullerini kaldırmasını ve aynı şekilde pazarlamasını da engellediğine dikkat çekiyor.

İngiliz subay, Ünye'den Niksar'a giderken yolda soyulmalarından şikâyetçi olan bir grup köylüyle karşılaştıklarını belirterek ona refakat eden jandarmanın, yolun etrafında veya yakınında bulunan 14 eşkiyayı başarılı bir şekilde tutuklayıp silahlarını aldığını aktarıyordu.

Yüzbaşı Perring bölgede faaliyet gösteren eşkıyaları 3 gruba ayırmaktadır. Bunlar:

1- Hıristiyan veya Türk fark etmeden herkesi soyan, öldüren ve devrimci fikirlerle hiçbir alakası olmayan Türk çeteleri.

2- İntikam (korunma) ruhuyla hareket eden ve sadece Müslümanlara saldıran Rum çeteleri. Bunların bazı durumlarda kendi bölgelerinde iyi bir düzen sağladıklarını iddia etmektedir.

3- Düzensiz Türk birlikleri; bu çeteler, subaylar tarafından politik amaçlarla ve ayrıca bu ülkenin herhangi bir İtilaf Devleti tarafından askeri işgaline karşı olma gayesiyle oluşturulmuştur. Bunların arasındaki büyük bir çete, Amasya yakınlarındaki Bel Dağ'dadır. Şimdiki elebaşları, Süleyman İsmail ve güçleri ise 600'dür.

Yüzbaşı Perring yolculuğu sırasında 1 ve 2 Numaralı çetelerin elebaşlarıyla görüşme ayarladığını ve 1 Numaradan Ahmet Ağa ile, Ünye yakınlarında buluştuğunu ve onun yandaşlarından birkaç kişinin de bölgedeki

[3] Mehmet Okur, "İngiliz İstihbarat Raporlarına Göre 1919'da Samsun'da Genel Durum", *İlk Adımdan Cumhuriyet'e Milli Mücadele,* Mavi yayıncılık, s.130

[4] Public Record Office (PRO) Foreign Office (FO) 371/4158/124461

gezisi sırasında kendisine refakat ettiğini belirttikten sonra çete hakkında şu bilgileri veriyor;

" Ahmet Ağa çetesinin tamamen asker kaçaklarından oluştuğunu ve teslim olmak istediğini söyledi. Bilgilendirildiğim kadarıyla bu, bütün çetenin isteğiydi. "

Perring Erbaa yakınlarında da Rum çetecilerden Eleftherios ile buluştuğunu da yazmaktadır. Eleftherios'un, Rum elebaşlarının hepsi içinde şimdiye kadar en güçlü olanı olarak belirten Perring, çetenin 4 yıldır bölgede faal olduğunu, kuvvetinin 1000 kişinin üzerinde bulunduğunu söylüyordu. Perring Eleftherios'un kendisine aktardıklarını raporuna şöyle yazıyordu;

" Meslek olarak önceden okul müdürü olduğunu ve çetesinin, bölgesindeki tüm Hıristiyanların korunmasını ve himayesini amaç edindiğini belirtti. Şimdilerde içinde birkaç Türk köyünün de olduğu 42 köyü kontrol altında tutmaktadır. Ayrıca İngiliz yetkililerine teslim olmayı çok istediğini ama hiçbir surette bir Türk yetkiliye teslim olmak istemediğini ve Hıristiyan nüfusun güvenliği ve korunması tam olarak güvence altına alınana kadar çetesini muhafaza etmeyi sürdüreceğini de belirtti."

Yüzbaşı Perring," kuva-yı milliyecilerle görüşemediğim için üzgünüm ama bunu yapmam için uzun bir yolculuk yapmam gerekecekti."diyerek raporun ilk kısmını sonlandırıyor.

Yüzbaşı Perring, raporun ikinci kısmında ise gezdiği kazalar hakkında bilgi veriyor ki sanırım bugün için de önemli ayrıntılar içermektedir:

TERME

Kaymakam Abdul Settah (2 yıldır görevde)

Bölgenin nüfusu 23748

130 Türk köyü 22838

3 Rum köyü 835

3 Ermeni köyü 75

62 Jandarma (52 piyade 10 atlı)

Birlik yok.

70 tüfek.

Mühimmat 14400 civarında

Hapiste sadece 2 kişi gözaltında.

Neredeyse yol yok ve havalar kötü olduğunda patikalardan sadece tekerlekli araçlarla geçilebilmektedir. Hayatta kalan neredeyse hiç Hıristiyan yok. Hem Ermeniler hem de Rumlar tehcir edilmiş. Rastlayabildiğim tek Rum bana köylerde kalanların çok azı dışında kendisinin tek hayatta kalan olduğunu söyledi. Tehcir edilen 140 Ermeni'den hiçbiri geri dönmedi.

Tüm Hıristiyan mülklerinin neredeyse hepsi yıkılmış durumda. Kalan

birkaç evi, içinde oturmalarına izin vermeleri ve kirasını da Samsun'a göndermeleri talimatlarıyla birlikte bir Rum'a devrettim. Tüm yetimleri toplaması ve Samsun'a göndermesi konusunda Kaymakam'a talimat verdim ama rakamları elde etmeyi başaramadım. Sonuçların tatmin edici olmayacağından üzüntü duymaktayım. Ayın dördünde 25 eşkıya derhal teslim oldu ve düzen nispeten iyi durumda.

ÜNYE

Vekil Kaymakam Binbaşı Faik Bey'dir ve ayrıca birliklerin kumandanıdır.

Ünye nüfusunun rakamları:

İlçe merkezinde;Türk 5914 Rum 1670 Ermeni 229

Bölgede ise Türk 52.329 Rum 493 Ermeni 326

Köyler; Türk 118 Rum 2 Ermeni 19

66 Jandarma (59 piyade 7 atlı)

4 Polis

40 Birlik

764 adet mekanizması olmayan tüfek

Mühimmat 83.052 civarında

Hapiste sadece 8 tutuklu var ve iyi durumdalar.

35 Rum'un dışında neredeyse tüm Hıristiyanlar tehcir edilmiş.

Mülkler: Hiçbir mülk yenilenmiş değil ama bunun yerine getirilmesi için talimatlar verildi ve vekil Kaymakam'a hiçbir istisnanın yapılmaması konusunda malumat verdim.

Geri dönen Hıristiyanlar için büyük bir sıkıntı var. Bunların 300'üne yardım komitesi tarafından yemek veriliyor. Yakın zamanda 41 Rum mülteciden oluşan bir grup Rusya'dan buraya ayakbastı, bunlar bir Rum vapurunda buraya getirildiler ve gemiye binmeden önce bu ülkenin İtilaf birliklerinin işgalinde olması sebebiyle bütün Rumların buraya güvenli bir şekilde geri dönebilecekleri konusunda bilgilendirildiler, bu insanlar şimdi evsiz ve tamamen aç ve eğer daha fazlasının buraya gelmesi söz konusu olursa bunlar açlıkla karşı karşıya kalacaklardır, barınacak yer, iş umudu ve geçinme olanağının olmaması sebebiyle ilçenin asıl sakinleri için ev konusunda hali hazırda büyük bir sıkıntı mevcuttur. Birçok ev savaş sırasında yıkılmış durumda.

Birçok eşkıya teslim oldu ama ilçenin dışında düzen hem Türkler hem de Hıristiyanlar için iç açıcı değil. Müslüman nüfusun silahlanması, neredeyse her yerde görülmektedir. Bir tüfek taşıyabilen her erkeğin elinde bir tüfek mevcuttur.

I. Astsubay birliğinden bir koruma ve 6. Gurka'dan 4 adam, Yardım Komitesi deposundan buraya görevlendirildi.

Tekkiraz

Nüfusu 400 civarında

6 jandarma var.

Karakuş

Müdür Kemal Bey (Ünye'nin eski kaymakamı)

Nüfusu 300 civarında

6 jandarma var.

Sahil kesimindeki bu küçük köylerin tümü birçok Ermeni'nin katledilmesine tanıklık yapmış olmanın dışında bir önem taşımamaktadır. Ünye'den Niksar'a olan kaba asfalt yol, çok kötü durumda.

NİKSAR

Kaymakam Hasan Reşit (2 yıldır görevde)

Nüfus rakamları

İlçe MerkeziTürk 4.592 Rum 500 Ermeni 144

BölgeTürk 18.170 Rum 4.193 Ermeni 150

KöyTürk 84 Rum 16 Ermeni 2[5]

45 Jandarma (20 atlı, 25 piyade)

4 Polis

Birlik: 3 subay, Yüzbaşı Cevdet Bey tarafından kumanda edilen 25 kişi

28 tüfek

2800 civarında mühimmat

Hapiste 3 Rum, 17 Türk bulunmakta ve hepsinin sağlığı iyi ve hepsi yakın zaman önce tutuklanmış.

Güvenlik ve düzen burada iyi ve orada olduğum süre içinde de şikâyetleri dinlendi. Mülkleri onarılmakta ve tüm yetimler bir araya getirilerek Samsun'a gönderildi.

RUMLAR: Hiçbiri tehcir edilmemiş. Nüfusları aşağıdaki gibidir:

İlçede 317

Köylerde 4659

Bana mallarının hiçbirini kaybetmediklerini bildirdiler.

[5] 1907 Sivas Salnamesine göre Niksar'ın Müslüman nüfusu 26.423 genel nüfusun yüzde 78.56'sı. Rum nüfusu ise 4.067 ile nüfusun yüzde 12'sini oluşturuyor. Ermeni nüfusu ise 3.113 kişi ve nüfusun yüzde 9.25'ini oluşturuyordu. Ayrıntılar için Bkz. Ali Açıkel, "Tokat Sancağının İdari Durumu ve Nüfus Yapısı (1880-1907)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.XIV, sayı 2 Elazığ 2004 s.355. 1914 yılında ise Niksar kazasında Müslüman nüfus 22.843 Ermeni 3183 Rum 4815 Kıpti 24 olmak üzere toplam 30.865 kişi idi.Bkz. Orhan Sakin, *Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu*, Ekim Yayınları, İstanbul s.254

ERMENİLER: Şimdiye kadar 4 erkek, 25 kadın ve 100 çocuk geri döndü. Asıl rakam, 500 aile veya 4500 kişi, ilçenin 2 mil kadar yakınındaki katliamlar nedeniyle daha fazla geri dönüşün olması beklenmiyor. Hayatta kalan çok az insan da sefil durumda ve bunların iş bulmaları veya geçimlerini sağlamaları mümkün görünmüyor.[6]

Burada Erzurum'dan gelen 2262 göçmen bulunmakta ve bunları giyinme ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için yerel bir Türk Komitesi oluşturulmuş durumda.

ERBAA

Kaymakam Karabet Makaryan (Ermeni ve 6 haftadır görevde)

Nüfus[7] **Türk** 51.780

Rum 7.743

Ermeniler için bir rakam verilmemiş.

Türklerin içinde 5.000 göçmen de bulunmaktadır.

115 Türk, 41 Rum ve 4 Ermeni köyü vardır.

Jandarma 70

Askeri birlik Binbaşı Ahmet Hamdi'nin sevk ve idaresinde olmak üzere 10 subay ve 150 er.

Tüfekler 130

Mühimmat 18.500 civarında

7500 atımlık 13 makineli tüfek

Hapisteki 9 kişi iyi durumda.

Yol yok.

İlçede veya bölgede ne yasalar ne de güvenlik var, bu durum hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar için geçerli[8]. Güpegündüz bile cinayet

[6] Niksar'ın 1919'daki nüfusunun ayrıntılı dökümü yayınlanmıştır. Pering'in verileri ile çelişmektedir. Buna göre; Niksar kazası, nahiye ve köylerinde toplam 1536 Yerli Ermeni Erkek, 1486 Yerli Ermeni Kadın, 37 Yabancı Ermeni Erkek ve 33 Yabancı Ermeni Kadın bulunduğu gösterilmektedir. Bu rakamların köylere göre dağılımı için Bkz.Hasan Akar-Müjdat Özbay, *Milli Mücadele Yıllarında Niksar*, Niksar Belediyesi 2011, s.152-153

[7] Erbaa'da 1907 Sivas Salnamesine göre Müslüman nüfus 49.253 kişi ile toplam nüfusun yüzde 81.99'unu oluşturuyorlardı. İlçedeki Rum nüfusu 7319 kişi ile nüfusun yüzde 12.18'ini teşkil ediyorlardı. Ermeni nüfusu ise 2967'si Gregoryan, 367'si Protestan ile toplam nüfusun yüzde 11.76'sı kadardılar. Bkz. Açıkel, agm. s.355. Erbaa kazasının 1914'te nüfus dağılımı şöyle idi; Müslüman 50895 Ermeni 3274, Protestan 430, Rum 7922, Musevi 4 Kıpti 165 kişi olarak tesbit edilmişti. Bkz. Orhan Sakin, *age*. s.254

[8] Sivas Valisi Reşit Paşa, bölgede asayişin sağlanmasını sadece idari değil Mondros mütarekesine göre asayişsizlik yüzünden işgal edilelebilmesi dolayısıyla vatani bir

işleniyor, bu ayın başında bir Rum, öğle vakti pazar yerinde vuruldu. Kaymakam sürekli tehdit ediliyor ve gün ortasında bile korunmak zorunda.

Bölge, eşkıyalarla dolu ve bu gidişata hem sivil hem de askeri Türk yetkililerce çanak tutuluyor. Yerel askeri yetkililer tarafından Türk eşkıya çetelerine silah ve mühimmat desteği sağlamak için tam bir çalışma düzeni işlemekte. İkinci kumandan Yüzbaşı İzzet Bey, sürekli eşkıya köylerini ziyaret ediyor.

Bu yönde emir alınmasına rağmen Müslüman yapılan kadınların ve çocukların veya yetimlerin mallarının geri iadesi için hiçbir çalışma yapılmamış durumda, süregelen bu mevcut durumda düzen sağlama olasılığı olmadığından ötürü içinde bulunulan bu durum en iyi savaş durumu olarak tanımlanabilir. İtilaf birliklerinin bölgeye intikali halinde Hıristiyan nüfusu, kitle halinde ayrılmak için uygun bir fırsat bekliyor ama yolların durumu nedeniyle bunu gerçekleştirmek şimdilerde imkânsız.

Bu bölge, Mustafa Kemal hareketinin merkezi olmak gibi kötü bir üne sahiptir. Sıklıkla İtilaf Devletlerinin aleyhine toplantılar düzenlenmekte, bunların sonuncusuna Avukat Ali Kirami ve Duyun-u Umumiyede çalışan İbrahim adlı biri tarafından başkanlık edildi, ateşli konuşmalar yapıldı ve Mustafa Kemal'in kontrolündeki bölgelerde hizmete hazır olunmasına yönelik uyarılar yayınlandı, ayrıca hiçbir silah veya mühimmatın Hıristiyanların eline geçmemesi gerektiğine dair Türk nüfusa çok güçlü çağrılar yapıldı.

Eğer Rumlar bağımsız bir devlet kurma yolunda herhangi bir alamet veya hissiyat gösteriyor veya böylesi bir umut taşıyorlarsa buna izin verilmemesi konusunda yakın zamanda Sivas Valisinden bir telgraf alındı.

Askeri bir yardımın buraya gönderilmesi için çok acil talepler aldım. İzninizle birkaç suçlu Türk'ten oluşan bir listeyi eklemek istiyorum, Hıristiyan nüfusunun tümü, bunların aleyhine ifade vermek için hazır ve bunların tutuklanmaları ve izalelerinin geri kalanlar üzerinde büyük bir etkisi olacağından hiç şüphe yoktur ve bu muhtemelen daha fazla kan dökülmesinin önüne geçecektir.

Geçtiğimiz günlerde teslim olan bir Rum çete reisi, yerel Pazar yerinde öldürüldü ve bunun Askeri yetkililerin emriyle işlendiğine dair hiçbir şüphe yok. Şüphesiz çok zeki ve çalışkan biri olan Kaymakam'ın mevcudiyeti, Ermeni olması nedeniyle bütünüyle faydasızdır.

Rum nüfusu şimdi 7.743, savaş öncesinde ise 18.000'di.

150 yetimin, Samsun üzerinden Amasya'ya götürülmesine olanak

görev olduğunu vurguladıktan sonra Erbaa kazasındaki asayişle ilgili aldığı bilgileri şöyle aktarmaktadır; " Hacıbey karyeli Lefter'in, Kozlucaalan köylü İstilin, Kırkharman köylü Anastaşın yirmi, Karağaç köyünde Kostin'in çeteleri" mevcuttu.Bkz. *Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Hatıraları,* Sivas İli Sanat Kültür ve Araştırma Vakfı yayını, Sivas 2002, s.13

sağladım.

Ermeniler: Savaş öncesi sayıları 5000 civarında. Geride kalanların sayısı 1 erkek ve 18 yaşlarında 2 genç, 47 kadın ve çocuk ve buna ilaveten komşu köylerde 28 diğeri daha.Savaş öncesinde Erbaa'nın en zengin Ermeni komitelerinden biri olarak ün saldığı bana söylendi. Ermeni Komiteleri, bölgenin hem toprağını hem de ticaretini elinde tutuyormuş. Kalanların çok azı, konaklamak için bir yere sahip ama bunlar da sadece duvardan ibaret ve eşyalarının hepsi de satılmış durumda."[9]

İstanbul İngiliz Yüksek Komiserliği'nden 25 Ağustos 1919 tarihinde Londra'ya İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'ın dikkatine Erbaa Rum Komite Başkanı Elefteriadis'ın mektubu sunulmaktadır. Yüksek Komiser konuyla ilgili Lord Curzon'a şunları yazıyordu;

"Lordumuzun dikkatini Rumların evlerini bırakıp gitme ve ülkenin daha güvenli yerlerinde yaşamaya yönelik isteklerine çekmek isterim.

Bu uygulamanın birkaç örneği size daha önceden rapor edilmişti. Genel eğilim, Karadeniz kıyısına hareket etmek veya mevcut sığınmacıların konaklamasında halihazırda büyük zorlukların yaşandığı İstanbul'a gitmek yönündedir." [10]

İngiltere'nin Samsun temsilcisi ve söz konusu mektubu İstanbul'a ulaştıran Yüzbaşı Perring ise Samsun'dan 11 Ağustos 1919 tarihli yazısında şu ilave bilgileri sunmaktadır;

"Efendim,

Güven ortamının eksikliğinden ve Müslümanların giderek daha fazla silahlanıyor olmalarından şikâyet eden Erbaa Rum Komitesi'nden bir mektubun çevirisini ekte size sunmaktan şeref duymaktayım; bu haber, belirsizlik ve daimi düzensizlik yüzünden orada kalmasının artık imkânsız olduğunu ifade eden buradaki bir Amerikan Tütün Şirketi'nin Erbaa'daki şubesinden alınan bir telgraf ile de teyit edilmiştir.

Dikkatini Erbaa'daki duruma çekmek ve bu hareketi durdurmak için acil ve kesin önlemler almasını istemek maksadıyla Sivas Valisi'ne telgraf çektim."

Erbaa Rum Komitesi'nden Alınan Bir Mektubun Çevirisi

Efendim,

Son birkaç günde, işler burada daha da kötüye gider bir hal aldı ve sizi uyarmanın ve güvenliğimiz için olası tüm önlemlerin alınmasını istemenin görevimiz olduğunu düşünüyoruz. Burada büyük hazırlıklar yapılmakta ve emirlerin tamamı Erzurum Komitesi'nden gelmekte. 1000 tüfeğin daha dağıtımının yanı sıra jandarma maskesi altında askere alımlar da

[9] FO 371/4158/12461
[10] FO371/4158/124461

yapılmaktadır. Yukarıda mevzu bahis teçhizatın dağıtımı gizli bir şekilde yapılmakta ve düzenin sağlanmasının gerekliliği bahane edilerek her Müdürlüğe (bir Müdür tarafından idare edilen yerler) 30 tüfek gönderilmektedir. Her gün bazı köylerden 15-20 kişi buraya geliyor ve silahlarını aldıktan sonra ayrılıyorlar ve böylece bir gönüllü ordusu oluşturuluyor. Birkaç Türk dükkânında diğer patlayıcılar kadar silahlar, bombalar ve dinamitler de depolanıyor, buna kanıt olarak da dünden önceki gün meydana gelen bir kazada 15 yaşındaki bir Türk çocuğu, sokakta bir bomba buldu ve onu incelerken bomba patladı, çocuk çok ağır bir şekilde yaralandı. Bu olay gündüz vakti Belediye binasının önünde meydana geldi ve şu ana kadar çıkarılan tek sonuç ise olayda Hıristiyanların suçlanması oldu, hiç kimse cezaya tabi tutulmadı. Yukarıdaki bilgilerin tümü bize bir Türk komşu tarafından verildi ve o komşu bize dikkatli olmamız ve Türklerle yaşayabileceğimiz her türlü tartışmadan veya bir tartışmaya sebebiyet verebilecek her şeyden kaçınmamızı tavsiye etti.

Yalın gerçek şudur ki mevcut durumları savaş esnasındaki durumdan daha kötü halde olan tüm Rumlar, taşınmak, vs. için tüm ayarlamaları yapmanın ve belli bir düzenin olduğu, hayatlarının güvende olabileceği ülkenin başka bir yerinde yaşamak için bulundukları yeri terk etmenin daha iyi olacağını düşünüyorlar.

Dualarımızın duyulacağına inanıyorum.

Komite SekreteriKomite Başkanı

/S/ M. GOUNAROPOULOS/S/ A. ELEFTERIADIS

Erbaa 19 Temmuz 1919

Belgelerin ortaya koyduğu Sonuç

Bu belgelerin gösterdiği bazı sonuçları şöyle sıralayabiliriz;

1.İngiltere Anadolu'daki gelişmeleri çok yakından takip etmektedir.

2.İstanbul'da kurulan İşgal Kuvvetleri Komiserlikleri kendi subay ve istihbarat elemanları ile doğrudan sahadan bilgi toplamaktadırlar.

3.İngiltere bu süreçte Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan gayri Müslim unsurlar ve onların oluşturduğu teşkilatlarla doğal müttefik gibi çalışmakta ve işbirliği yapmaktadır.

4.Anadolu'nun herhangi bir yerinde bulunan yabancı şirketlerin yetkilileri de güven duyulan ve zaman zaman gelen istihbaratın teyidi konusunda müracaat edilebilir birimler olarak kabul ediliyor.

5.Yalnız Tokat değil diğer Karadeniz bölgesinin diğer yerlerinde de bulunan Rumlar, herhangi bir göçe sürgüne uğramamış olanlar dahi 1919 yılında henüz milli mücadele başlamamışken artık bulundukları yerlerde kalmak istememektedirler. Pontus devleti hayali bölgedeki insanlar için inandırıcı gözükmemektedir.

6.Tokat Niksar, Erbaa mıntıkalarında çok güçlü Rum çetelerinin var

olmasına rağmen bunlar da varlıklarının çok uzun süreli olmayacağının farkındadırlar.

7. Daha Erzurum Kongresi başlamamışken Tokat'ta İngilizleri rahatsız edecek şekilde milli hareketin organize birşekilde başlamış olduğu tespit edilmiştir. Bu aynı zamanda Milli Mücadelenin arkasındaki organizasyon imkan ve kabiliyeti hakkında bize ciddi fikir vermektedir.

8.1915'te Tehcir Kanunu ile geçici olarak başka bölgelere gönderilen Ermeniler Mondros Mütarekesi sonrasında memleketlerine dönüp eski mal ve mülklerine kavuşmaya başlamışlardı ancak 1919 şartları gereği Tokat'a dönüşleri kolay olmamaktadır.

9.Gayri Müslimlerin bütün taleplerine, İngiliz subayların aynı yönde merkezi bilgilendirmelerine rağmen İngiltere'nin bölgeye asker göndermek gibi bir seçeneğin üzerinde, en azından bu belgeler çerçevesinde, durmadıklarını kaydedebiliriz. Nitekim 1921'den itibaren İngiliz-Fransız ve İtalyan işgal Komiserlikleri Anadolu'daki Hıristiyanlar için nüfus mübadelesi fikri üzerinde uzlaştıkları görülmektedir.